

פרד"ס כיבוד דוד

מס' 109

ע"ש דוד שלמה בן רינה ז"ל
ראש-הכולל הרב אורי פולק שליט"א

פרשת ואתחנן – פשט – מפי הרב

"וְאַתְחַנֵּן אֶל ה' בְּעֵת הַיָּמִים הַלְלוֹת ה' וְהַלְבֵּנוֹן"
"אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַהַר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבֵּנוֹן"

רש"י- ואתחנן: אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנים (דאל"כ הוי ליה למימר ואתפלל- שפתי חכמים) אע"פ שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנים, לפי שאמר לו: וחנותי את אשר אחון, אמר לו בלשון ואתחנן.

ולכאורה פשיטא, שהרי הקב"ה אמר לו במי מריבה שלא יכנס בגלל עוון זה, ואם יזכיר מעשיו הטובים וירצה להיכנס בזכות ולא במתנת חנים, אז יזכיר לו ה' עוון מי מריבה, שבעבורו אינו נכנס, לכן העדיף לבקש מתנת חנים, וא"כ מה המעלה שלא הזכיר מעשיו הטובים? ולכן הביא פירוש שני.

דבר אחר, זה אחד מעשרה לשונות שנקראת תפילה, כדאיתא בספרי, ואילו הן:

- א. שועה- ואת שועתם ישמע ויושיעם (תהלים קמ"ה)
- ב. צעקה- ויצעקו אל ה' בצר להם (תהלים ק"ו)
- ג. נאקה- וישמע ה' את נאקת בני ישראל (שמות ג' ו')
- ד. רינה- לשמוע אל הרינה ואל התפילה (מלאכים א' ח')
- ה. פצור- ויפצר בם מאוד (בראשית י"ט)
- ו. קריאה- קראתי מבטן שאול ויענני- (יונה ב' ג')
- ז. נפול- נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו (שמואל ב' כ"ד י"ד)
- ח. פלול- ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה (תהלים ק"ו)
- ט. פגיעה- ויפגע במקום ההוא (בראשית פ' כח' פס' יא')
- י. תחנה- ואתחנן אל ה' (דברים פרק ג' פס' כג')

ואין כוונתו למתנת חנים או אפשר לאמר שבא להוסיף על הפירוש הראשון, מלבד שהוא לשון מתנת חנים הוא ג"כ אחד מ-10 לשונות תפילה. שאחרת, מה הטעם שבחר בלשון זאת, שהרי יש 10 לשונות. אלא כפירוש הראשון, לשון מתנת חנים.

ומה שהקשנו מהו השבח שלא הזכיר מעשיו הטובים, שהרי יש בידו עוון מי מריבה, יתורץ לפי רש"י בהמשך הלשון בעת ההיא לאמר"- לאחר שכבשתי את ארץ סיחון ועוג דימיתי שמא הותר הנדר (אבל לפני הכיבוש לא עלתה בדעתו להתפלל, כיוון שהיה גזרת דין עם שבועה לא תועיל התפילה, אבל לאחר הכיבוש אמר משה בליבו שמא הותר הנדר ונשאר רק גזירת דין בלא שבועה וסבר דמהני תפילה)

וא"כ הסתלקה השאלה שהיה עליו קטרוג העוון וא"כ יכול היה לתלות במעשיו הטובים, ועכ"ז ביקש מתנת חנים ולאחר 515 תפילות כמניין ואתחנן אמר לו הקב"ה "רב לך אל תוסף דבר אלי בדבר הזה", משמע שאם היה מתפלל עוד תפילה היה נכנס לארץ, א"כ צדק במחשבה שע"י התפילה יכול לבטל הגזרה. ולכאורה יש כאן רמז, 10 לשונות תפילה, כל תפילה כפול 51 גמ' נא ואכן ואתחנן שווה 515 חסר 5 כנגד אותיות תפילה וע"ז אמר משה "אעברה נא ואראה את הארץ", דהיינו בעבור אותיות נא שהם 51 כפול 10 לשונות תפילה בעוד תוספת של 5 אותיות תפילה=515 כמניין ואתחנן. "ההר הטוב הזה"- ירושלים (כדכתיב ירושלים סביב לה, והלבנון בהמק"ד ולמה נקרא לבנון משום דמלבן את האדם מן העברות.

למני השבת:

בברכת שבת שלום
הרב אורי פולק שליט"א

א. **החלות** - ב' פעמים במסורה: אתה החלות. אשר החלות לנפול לפניו (אסתר ו, יג). אתה החלות להראות במה שכבשת לפני סיחון ועוג וזהו החלות לנפול לפניו להראות שהתחיל לנפול. **תחנונים** ידבר רש ועשיר יענה **עזות** (משלי יח, כג) ס"ת רמוז משה. ומתחיל הפסוק בתי"ו ומסיים בתי"ו לפי שלא זכה ליכנס בארץ שהיא ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה. וכן שני רשי"ן מכאן תוספת של ידבר ועשי שבין האותיות של משה עולה ת' שהתפלל ליכנס לארץ שהיא ת' פרסה. להראות תגין על הרי"ש שהראיתני אף מה שלא בקשתיך.

ב. **להראות** - ג' פעמים במסורה. להראות את עבדך. ואיך להראות העמים והשרים את יפיה (אסתר א, יא). אשר נתן בשושן להשמידם נתן לו להראות את אסתר (שם ד, ח). שהראה לו הקב"ה למשה כל מה שאירע לישראל היאך ישבו בשלותם וכל המציקים שעתידין להציק להן. וזהו להראות העמים והשרים את יפיה, היאך היו ביופין ובשלותן. וכן להשמידם נתן לו להראות, שהראהו המציקין להן. **את עבדך**. שאמרת לא כן עבדי משה (במדבר יב, ז). הפסוק מתחיל באל"ף ומסיים בכ"ף ויש בו כ"א תיבות כנגד אך (גימ' 21) טוב לישראל (תהלים עג, א) וכנגד אהיה (גימ' 21) (שמות ג, יד):

ג. **אעברה נא** - הירדן נ' אמה לא אעבור אלא אמה אחת.

ד. והלבנן. חסר וי"ו על שם ו' דברים שבזאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים (ויקרא ז, לז). מן ואתחנן עד והלבנן מ' תיבות (40), לומר זכור לי מ' יום שעמדתי לפניך בהר. לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל, מנא לן ממשה.

ה. **את גודלך** - זה האל הגדול. **ואת ידך החזקה** - זה אתה גיבור. **אשר מי אל בשמים** - כנגד אתה קדוש.

ו. **אעברה נא** - אל ישאל אדם צרכיו בג' ראשונות:

דרש - רבנו בחיי

מלוה ה' חונן דל וגמולו ישלם לו (משלי יט, יז):

שלמה המלך ע"ה ביאר לנו בכתוב הזה תועלת מדת הצדקה וגודל שכרה בעולם הזה ובעולם הבא. ודבר ידוע כי עיני העשיר תלויים אל עושרו או לריבוי אוהביו ומיודעיו שהם רבים, כענין שכתוב (שם יד, כ) ואוהבי עשיר רבים, אבל העני אין עיניו תלויות כי אם לה' יתברך, לא לעושרו כי עני הוא, ולא לחבורת אוהבים כי אין לו אוהבים ומרעים, ואף אם היו לו הלא המה כולם יחדיו יפרדו ממנו וישנאוהו בסיבת רישו וכענין שכתוב (שם יט, ז) כל אחי רש שנאוהו אף כי מרעהו רחוק ממנו, וכתוב (שם ד, ד) ודל מרעהו יפרד, יאמר כי אפילו לא נשאר לו אלא ריע אחד אותו הריע הוא מתרחק ממנו, ועל כן אמר שלמה ע"ה כי כיון שהוא שנאוי מן הכל הקב"ה אוהבו, והמחונן אותו הוא מלוה ה', לפי שלא הביאו לחון את הדל כי אם אהבתו של הקב"ה, שהוא אוהב למי שאוהב הקב"ה שהרי הקב"ה אוהבו שקראו עמי, שנאמר (ישעיה יד, לב) ובה יחסו עניי עמו, וכיון שהוא מלוה להקב"ה הרי נתחייב לו הקב"ה לפרוע לו המלוה ההיא, כלומר השכר בעולם הזה, שכן מצינו בפרשת הצדקה (דברים יד, כט) למען יברכך ה' אלהיך, והברכה היא תוספת טובה והצלחה בעולם הזה:

וכן דרשו חז"ל (בבא בתרא י). מלוה ה' חונן דל, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, כביכול עבד לווה לאיש מלוה. וגמולו ישלם לו, זו הבטחה על שכר העולם הבא כי מלבד שיפרע לו הקב"ה המלוה בעולם הזה יתן לו שכרו בעולם הבא, כי אין מנהג ספר משלי להזכיר מצוה מן המצוות הכתובות בתורה בלתי אם יוסיף או יחדש בה דבר, כמו שהזכרתי פעמים רבות. ומה שאמר חונן דל ולא מרחם לפי שמלת חנינה הוא מלשון מתנת חנם, וכתוב בפרשת הדל (שמות כב, כו) והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חונן אני, אף על פי שאינו הגון, ועל כן נתחייב האדם במדת החנינה לפי שהוא מדתו של הקב"ה שהוא משפיע מברכתו לבריות ונותן להם מטובתו חנם, שכן הודיע למשה בסני שהיא מנהיג עולמו במדת החנינה שנאמר (שם לג, יט) וחונתי את אשר אחון, וכתוב (דברים כח, ט) והלכת בדרכיו, מה הוא נותן מתנת חנם, אף אתה תתן מתנת חנם, וכן כל מבקש מלפניו ויעמוד בתפילה הוא נענה בתחינה שהוא העיקר בתפילה, וכן מצינו בדוד שאמר (תהלים ל, ט) אליך ה' אקרא ואל ה' אתחנן, וכן מצינו במשה רבינו ע"ה שהתעסק בתפילה ארבעים יום וארבעים לילה ולא נענה בכולן אלא בתחינה.

וזהו שכתוב: ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר. בעת ההיא, אחר שכבשתי סיחון ועוג והתחלתי להלחם בעממין שניתנו לישראל חשבתי שמא בטלה גזירה. והכתוב הזה דבק עם הפרשה של מעלה שהזכיר לשני המלכים האלה: היתה התפילה בחיתוך שפתיים, וכן ויצעק משה אל ה' לאמר (במדבר יב, יג), ענינו אמירה גמורה בחיתוך שפתיים, וכבר הזכרתי שם טעם הדבר:

ובמדרש (דברים רבה כתי"י פ"א ואתחנן) ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר, אמר משה לפני הקב"ה, רבונו של עולם אתה קראתני עבד שנאמר (במדבר יב, ז) לא כן עבדי משה, אני עבד ולויתן עבד, אני מתחנן לפניך והוא מתחנן לפניך, שנאמר (איוב מ, כז) הירבה אליך תחנונים אם ידבר אליך רכות, תחינת לויתן שמעת וכרת עמו ברית וקיימתו שנאמר (שם, כח) היכרות ברית עמך, ואני עבד ואמרת לי הנה אנכי כורת ברית (שמות לד, י), ואי אתה מקיים אותו, אלא אמרת לי ומות בהר אשר אתה עולה שמה (דברים לב, נ), ולא עוד אלא כתבת בתורתך ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי (שמות כא, ה), איני רוצה למות, והגישו אדוני אל האלהים ועבדו לעולם, ולא קיימת זה עמי, בבקשה ממך שמע אלהים רנתי ואל תתעלם מתחנתי, אמר לו הקב"ה רב לך, בעל ריבך בעל דין שלך כבר הוציא עליך גזירה שתמות, אדם הראשון שאכל מן האילן גזר מיתה על הכל, וכן אמר איוב על אדם הראשון (איוב לא, לה) מי יתן לי שומע לי הן תוי שדי יענני וספר כתב איש ריבי, אי זה ספר כתב, ספר תולדות אדם:

ואתחנן אל ה'.

הלכה אדם מישראל שהיה עומד ומתפלל מהו שיהא מותר לו להתפלל בקול גדול. כך שנו חכמים (ברכות לא) היה עומד ומתפלל יכול ישמיע קולו כבר פרשה חנה (ש"א א) וחנה היא מדברת על לבה יכול יהא מתפלל שלשתן כאחת כבר פירש בדניאל (דניאל ו) (וזימנין תלתא ביומא הוה ברך על ברכוהי ומצלא ומודא קדם אלהיה יכול יהא מתפלל בכל שעה שירצה כבר פירש דוד (תהלים נה) ערב ובוקר וצהרים ושיחה ואהמה וישמע קולי יכול יהא תובע צרכיו ויוצא לו כבר פירש שלמה (מלכים א' ח) לשמוע אל הרנה ואל התפלה. רנה זו קילוסו של הקב"ה ותפלה לצרכיו של אדם. אבא שאול אומר זה סימן לתפלה אם כוון אדם לבו לתפלה יהא מובטח שתפלתו נשמעת שנאמר (תהלים י) תכין לבם תקשיב אזנך. א"ר יוחנן עשרה לשונות נקראת תפלה ואלו הן. שועה. צעקה. נאקה. רנה. פגיעה. ביצור. קריאה. ניפול. ופילול. ותחנונים. שועה צעקה. שנאמר (שמות ב) ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו וגו'. נאקה דכתיב (שם) וישמע אלקים את נאקתם. רנה ופגיעה דכתיב (ירמיה ז) אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי. ביצור וקריאה דכתיב (תהלים יח) בצר לי אקרא ה'. ניפול. דכתיב ואתנפל לפני ה'. פילול. דכתיב (שם קו) ויעמוד פנחס ויפלל. ותחנונים דכתיב ואתחנן אל ה' ומכולן לא נתפלל משה אלא בלשון תחנונים. אמר רבי יוחנן מכאן אתה למד שאין לבריה כלום אצל בוראו שהרי משה רבן של כל הנביאים לא בא אלא בלשון תחנונים. אמר רבי לוי למה לא בא משה אלא בלשון תחנונים. המשל אומר הו זהיר שלא תתפס מקום דבורך. כיצד כך אמר הקב"ה למשה (שמות לג) וחנותי את אשר אחון אמר לו מי שיש לו בידי ורחמתי במדת רחמים אני עושה עמו. ומי שאין לו בידי וחנותי במתנת חנם אני עושה עמו. ובשעה שהיה משה מבקש ליכנס לארץ ישראל אמר לו הקדוש ברוך הוא רב לך אמר לפניו רבונו של עולם לא כך אמרת לי כל מי שאין לו בידי וחנותי במתנת חנם אני עושה עמו. עכשיו איני אומר שמתבקש לי אצלך מאומה אלא חנם עשה עמי מנין ממה שקרינן בענין ואתחנן אל ה' :

ד"א ואתחנן אל ה' זה שאמר הכתוב (תהלים לט) בתוכחות על עון יסרת איש ותמס כעש חמודו אך הבל כל אדם מהו בתוכחות על עון על ידי עון אחד שהיה ביד משה שהוכיח את בניך ואמר להם (במדבר כ) שמעו נא המורים יסרת אותו והוכחת אותו ואין איש אלא משה שנאמר (שם יב) והאיש משה עניו מאד. מהו ותמס כעש חמודו כל חמדה שהיה מתאוה משה ליכנס לארץ המסת אותו כעש הזה שנכנס בכלים ומרקיבן ואין חמודו אלא ארץ ישראל כענין שנא' (ירמיה ג) ואתן לך ארץ חמדה וגו'. ואם כך הגיע למשה הצדיק על אחת כמה וכמה שאר כל הבריות שהם מתוקנין להבל ומתוקנין ליום הדין אך הבל כל אדם א"ר אחא שנעשה אלוה שנא' (שמות ז) ראה נתתיך אלהים לפרעה עכשיו הוא מתחנן ומתחבט ואתחנן אל ה' :

ד"א ואתחנן זה שאמר הכתוב (דניאל ב) והוא מהשנא עדניא וזמניא וגו' אמר רבי אבין למה הדבר דומה למלך שהיה לו אהוב והוא ממנה דוכסי' ואיפרכין ואיסטרטליטין לאחר ימים ראו אותו שהיה מבקש מן השוער ליכנס לפלטיין ואינו מניח לו היו הכל תמהין ואומרין אתמול היה ממנה דוכסין ואיפרכין ואיסטרטליטין ועכשיו הוא מבקש מן השוער ליכנס לפלטיין ואינו מניח לו אמרו לו שעתא עברת. כך משה גוזר על הקב"ה והוא מקיים קומה ה' שובה ה' ואם בריאה יברא ה' אם נברא לה פה מששת ימי בראשית הרי מוטב ואם לאו יברא ה' ועכשיו מתחנן ומתחבט ליכנס לארץ ישראל ואינו מתקבל שעתא עברת בעת ההיא לאמר :

ואתחנן אל ה'. זש"ה (משלי יח) תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות א"ר תנחומא תחנונים ידבר רש זה משה שבא אצל בוראו בתחנונים. ועשיר יענה עזות עשירו של עולם זה הקב"ה ענה אותו עזות שנא' (דברים ג) אל תוסף דבר אלי. ד"א אמר רבי יוחנן תחנונים ידבר רש אלו נביאי ישראל ועשיר יענה עזות אלו נביאי עבודת כוכבים א"ר יוחנן אין לך צדיק באו"ה יותר מאיוב ולא בא אלא בתוכחות שנאמר (איוב כג) אערכה לפניו משפט ופי אמלא תוכחות אין לך גדול בנביאים ממה וישעיה ושניהם לא באו אלא בתחנונים ישעיה אמר (ישעיה לג) ה' חננו לך קוינו ומשה אמר ואתחנן אל ה'. ד"א ואתחנן אל ה' למה"ד למטרונה שילדה בן כל ימים שבנה קיים היתה נכנסת בפלטיין בזרוע מת בנה התחילה מבקשת ליכנס בתחנות כך כל זמן שהיו ישראל קיימים במדבר היה משה נכנס לפני הקב"ה (בזרוע) שמות לב) למה ה' יחרה אפך בעמך סלח נא לעון העם הזה וגו' כיון שמתו ישראל במדבר התחיל מבקש ליכנס בארץ ישראל בתחנונים. ואתחנן :

בעת ההיא. באי זה עת באותו עת שנתמנה יהושע שנא' (דברים ג) ואת יהושע צויתי א"ר הונא כיון שאמר לו הקב"ה למשה הגיע ארכי ליהושע אותה שעה התחיל לבקש רחמים ליכנס לארץ למה הדבר דומה לאיפרכוס שהיה בארכי שלו והיה גוזר על המלך והוא עושה היה פודה למי שרוצה וחובש למי שרוצה וכיון שנתחלף ונתמנה אחר תחתיו התחיל לבקש מן השוער ליכנס ולא היה מניח לו כך משה כל ימים שהיה בארכי שלו היה חובש למי שרוצה שנא' (במדבר טז) וירדו הם וכל אשר להם חיים וגו' ופודה למי שרוצה שנאמר (דברים לג) יחי ראובן ואל ימות וכיון שנתחלף ונתמנה יהושע תחתיו שנא' (במדבר כז) קח לך את יהושע בן נון התחיל להתחנן ליכנס לארץ אמר לו הקב"ה רב לך

כי לא תעבור את הירדן הזה. אמר לו הקב"ה למשה אם אתה נקבר כאן אצלן בזכותך הן באין עמך א"ר לוי למה"ד לאחד שנתפזרו מעותיו במקום אפילה אמר אם אומר אני האירו לי שאקבץ מעותי אין בריה משגחת עלי מה עשה נטל זהוב אחד והשליך בתוכם והתחיל צווח ואומר האירו לי זהוב אחד היה לי ונפל ממני כאן והאירו לו מה עשה משנטל את זהוב אמר להן בחייכם המתינו לי שאלקט את המעות וליקטן בזכות הזהוב נתלקטו המעות כך אמר לו הקב"ה למשה אם נקבר אתה אצלם במדבר הן באים בזכותך ואת בא בראשם שנאמר (דברים לג) וירא ראשית לו וגו' ויתא ראשי עם:

ויתעבר ה' בי למענכם:

דע, כי בכל דור בא משה בסוד עיבור, לפי שהקב"ה לא היה רוצה לקבל ערב רב, ובזה לא היה מיתה ולא גלות, כמ"ש רז"ל חרות על הלוחות, חירות וכו'. והוא קבלם, בחשבו כי טוב הוא להכניסם בקדושה, ובפרט שהיו נוגעים לו קצת, כמ"ש העם אשר אנכי בקרב, וכתוב כל העם אשר ברגליך, ולזה רצה לתקנם, ואדרבה קלקלו לישראל. וז"ס מ"ש לך רד כי שיחת עמך וכו', נשחת לא נאמר אלא שיחת, פי' שיחת לישראל, ועתה רוב הדור מהם. ולזה הוצרך לבוא משה בעיבור א' לנ' שנה, לפי שהוא שרש ישראל, לתקנם שלא יטעום ערב רב. וקודם שחטאו ישראל, היה משה בתכלית השלמות, והיה משיג שער ה' של חמשים שערי בינה הגדול מכולם, וכשחטאו ישראל נעלם ממנו:

וזש"ה לך רד, כי שחת וכו', ר"ל רד ממנין לך, וז"ש רז"ל נ' שערי בינה נבראו בעולם, וניתנו למשה חסר א', פירוש, מעיקרא כלם נתנו לו, וא' חסרו לו אח"כ. וז"ש ותחסרו מעט וכו', פירוש, מעיקרו שלם היה, אלא שאח"כ חסרוהו היותר מעט מאלהים, שהוא אות א'. או פירוש, שחסרו הרבה, ולא נשאר לו אלא מ"ט, כמ"ש רז"ל אל תקרי מעט אלא מ"ט, והמ"ט הן מעט מזער, בערך שער ה' הגדול מכולם.

ולהיות שכוונת מרע"ה היה לטובה, לא מנע השי"ת ממנו הטוב, ובעת אסיפת רוחו, ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו, נ' בו, ונכנס ה' בשמו, ונעשה נשמה, וידוע כי נשמה הוא בינה. והנה כמה תפלות התפלל משה שלא יבוא בעיבור כל דור, ולא נענה. וז"ש ויתעבר ה' בי למענכם, שאני בא בעיבור כל דור למענכם, כי אתם גורמים לי. והיה מדבר עם ערב רב או מדבר עם ישראל, ופירוש למענכם, לתקן אתכם. ומלת ב", רמז ל"ב חדשי עיבור, כענין רבה תוספאה. ולא שמע אלי, שלא נתקבלה תפילתי:

יאמר ה' אלי רב לך וכו'. כי בתחלה היה רבן של נביאים, אח"כ בכל דור יצטרך לרב, שיבא אליהו ז"ל וילמדנו. וגם יתנוצץ בו הדור, ובתחלה יהיה כאלם לא יפתח פיו. ומצינו, שגם באותו זמן נתקיים בו קצת מזה, כמ"ש רז"ל לא אוכל עוד לצאת ולבא וכו', בד"ת. פירוש, שנסתמו ממנו מעינות התורה, והיה צריך ליהושע ללמוד ממנו, וזהו ג"כ רב לך, שכבר יש לך רב, והוא יהושע. וז"ס מש"ה (דברים י"ח) נביא "אקים" להם "מקרב אחיהם, ר"ת א"ל. ונתתי דברי בפיו, שיהיו נובעין ממנו דברי מקרבו, ואח"כ יעלה יותר, שיצונו וידבר עמו בגלוי:

וז"ש (תהלים ט"ל) נאלמתי דומיה, פירוש דו"ם י"ה, פי' גזר עלי להיות אלם. החשתי מטוב, ואין טוב אלא תורה. וכאבי נעקר, הם היסורין שבאים עליו, כמ"ש רז"ל, כי בתחלה יהיה משה שמ"ה ושממה, וז"ס מה שאמר הכתוב והנה ישכיל עבדי וכו', והוא מרע"ה, והוא משיח, כי שיל"ה בגימטריא משה. ודרז"ל (ישעיה נ"ב) כגואל א' כן גואל אחרון, וז"ס הדור שהולך הוא הדור שבא, וז"ס מש"ה (מיכה ז' ט"ז) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו וכו', הל"ל אראך, מהו אראנו, ומה צאתך, צאתו הל"ל, אלא רמז לאמור שאתה עצמך יצאת ממצרים. ואמר אראנו, שאתה עצמך אותו הדור, ואמר הנה ישכיל עבדי, כי המעלות יהיו בהדרגה, בתחלה ישכיל ואח"כ ירום, ואח"כ תשא ואח"כ וגבה, ואח"כ מא"ד אותיות אדם, כי יהיה כמו אדה"ר קודם חטאו, ואז יתוקן הכל, וסוף מעשה תחלת מחשבה, וזהו המדרגה יותר עליונה, והפסוק מגלה לנו, מה שיעבור עליו באותו הדור, עד בשביל כך ראוי לעלות לאלו המעלות:

ואמר כאשר שממו עליך רבים, כן משחת מאיש מראהו. פירוש, מאיש זה משה, מראהו ותוארו, זה קירון פניו, שקרן אז. אך באלו הדורות בא כאחד העם, ועליו כל הפרשה מדברת, ואמר מי האמין וכו', וזרוע ה' על מי נגלתה, פירוש, אפשר שזהו נגלה עליו זרוע ה', כמ"ש (דברים ל"ד) ולכל היד החזקה:

אמר ויתן את רשעים קברו, פירוש, שנכנסו גם נתקברה נפשו בסוד עיבור, בגופן של דורות הללו, וקראום רשעים לגבי דידיה, לכן אחלק לו ברבים, פירוש שיטול שכר כנגד כולם, כיון שזוכה לכל הדורות. ובודאי שקול משה כנגד כל ישראל, וכמו שדרז"ל משה זכה וזיכה את הרבים וכו'. ואת עצומים יחלק שלל, יקבל חלק מהקב"ה ממש, ושאר צדיקים יקבלו על ידו, תחת אשר הערה למות נפשו בכל דור. וז"ס משה משה בלי הפסק, שבבל דור הוא בא. ואת פושעים נמנה, והוא חטא רבים נשא, כי על ידו נגמר לימחל חטא הדורות, וחטא אדם וחוה, שהן רבים, פי' גדולים:

גם דע, כי כבר ביארנו, כי כמו שיש ישראל שהוא ז"א, ויעקב, שהוא אחוריים דחכמה, והוא כלול מן קין והבל, כי יש בז"א בחינת קין והבל, כן יש ביעקב ב' חלקים, א' מקין וא' מהבל. ואמנם הבחינה שהיא בז"א הנקרא ישראל, הוא קין בעצמו, בנו של אדה"ר. ובחינתו ביעקב נקרא יובל, והוא סוד (בראשית ד') ותלד עדה את יובל והוא לוטש כלי נחושת וברזל, כי הוא בחינת הגבורות, וגם הוא מבני קין, כנז"ל בפ' בראשית. ועתיד ליתקן ע"י מרע"ה, ובפרט בדור האחרון הזה, שהוא סוד בית יעקב כנודע: